

УДК 330.341.1

Шильников О.А.

кандидат сільськогосподарських наук

Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

АНОТАЦІЯ

У статті обґрунтовано необхідність переходу України на інноваційний шлях розвитку, проаналізовано основні джерела фінансування інноваційної діяльності у країні. Запропоновано напрями вдосконалення механізму фінансування інноваційної діяльності на основі використання міжнародного досвіду.

Ключові слова: інновації, фінансування інноваційної діяльності, інноваційний розвиток держави, бюджетне фінансування інновацій, лізинг.

АННОТАЦИЯ

В статье обоснована необходимость перехода Украины на инновационный путь развития, проанализированы основные источники финансирования инновационной деятельности в стране. Предложены направления усовершенствования механизма финансирования инновационной деятельности на основе использования международного опыта.

Ключевые слова: инновации, финансирование инновационной деятельности, инновационное развитие государства, бюджетное финансирование инноваций, лизинг.

ANNOTATION

The necessity for Ukraine to take innovative way of development has been grounded; main sources of country's innovative activity financing have been analyzed. Certain trends of perfection of innovative activity financing mechanism on the basis of the use of international experience have been proposed.

Keywords: innovations, innovative activity financing, innovative development of the state, budget financing of innovations, leasing.

Постановка проблеми. Для результативного формування інноваційної моделі розвитку національної економіки надзвичайної уваги як на макро-, так і на мікроекономічному рівні набуває проблема активізації інноваційної діяльності. Особливої актуальності набувають питання, пов'язані з формуванням і удосконаленням системи фінансового забезпечення інноваційного розвитку, що обумовлено гострою нестачею фінансових ресурсів, яка притаманна нинішній економічній ситуації, важливістю і необхідністю посилення інноваційних процесів в розвитку країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню джерел фінансування інноваційної діяльності в сучасній науці приділено багато уваги. Так, значний внесок зробили такі науковці: О.В. Міщук, С.В. Башкатова, С.В. Юшко, В.І. Рошило, Б.І. Пшик, В.В. Стадник, М.А. Йохна та інші.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є визначення особливостей джерел фінансування інноваційної діяльності та обґрунтування можливих шляхів їх вирішення.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Нині інноваційний розвиток виступає суттєвим чинником європейської та світової інтеграції, який сприяє формуванню прогресивної структури суспільного виробництва, максимальному використанню інтелектуального потенціалу нації, створює основу для економічного відродження України завдяки підвищенню ефективності та конкурентоспроможності промислового виробництва. Основну увагу в цих питаннях необхідно спрямовувати на визначення основних напрямів становлення й розвитку інноваційної моделі для вітчизняної економіки, яка має розвиватися далі з урахуванням сучасних світових тенденцій.

Прискорення інноваційного розвитку будь-якого підприємства чи галузі може бути досягнуто лише за умов достатнього фінансування та інвестування в реалізацію інноваційних проектів.

Однак ставлення промисловості до нововведень вкрай обережне. Як зауважив український вчений П.Т. Бубенко «підприємства через гостру нестачу обігових коштів вимушені відмовлятися від наукових розробок» [1, с. 266] і це є одним із найважливіших стримуючих факторів інноваційного розвитку.

При здійсненні інноваційної діяльності підприємство стикається з проблемою її фінансування та пошуку ефективних джерел формування фінансових ресурсів.

В економічній літературі існують різні погляди щодо визначення фінансового забезпечення. О.І. Москаль визначає фінансове забезпечення як сукупність економічних відносин, що виникають з приводу пошуку, залучення і ефективного використання фінансових ресурсів та організаційно-управлінських принципів, методів і форм їх впливу на соціально-економічну життєдіяльність [2].

І.Г. Сокирська розглядає фінансове забезпечення діяльності з позиції реалізації неперервного характеру відтворювальних процесів за рахунок власних та залучених фінансових ресурсів з виокремленням механізму фінансового забезпечення, формування структури капіталу, планування і бюджетування та балансування грошових потоків [3].

Фінансове забезпечення інновацій на усіх етапах інноваційного циклу потрібно здійсню-

вати на основі вибору та аналізу усіх потенційно можливих джерел фінансових ресурсів, пошуку оптимального варіанту фінансування, тобто максимальної віддачі від капіталовкладень за умов мінімальних витрат, забезпечення цільового й ефективного використання коштів та одночасного запровадження державою низки заходів стимулюючого характеру. Це вимагає створення й ефективного функціонування системи фінансування інноваційної діяльності і є важливим і актуальним завданням держави. Однак способи та методи його вирішення мають істотно відрізнитися на державному рівні управління та на рівні окремого підприємства.

Система фінансування інноваційної діяльності на рівні окремого підприємства має бути націлена передусім на фінансування інноваційних проектів, які сприятимуть зміцненню його конкурентних позицій, а на рівні держави – на створення необхідних передумов для швидкого й ефективного запровадження інновацій та розвиток науково-технічного потенціалу в пріоритетних напрямках економічної діяльності.

Ці завдання можуть вирішуватися шляхом прямого бюджетного фінансування, надання грантів недержавними організаціями та фондами, через створення інституційно-правових умов, за яких заохочувалося б фінансування науково-дослідних робіт комерційними структурами.

Деякі економісти розглядають фінансування інноваційної діяльності лише як грошові відносини з іншими суб'єктами господарювання та банками стосовно оплати науково-технічної продукції, технічного та матеріального забезпечення, розрахунків з трудовими колективами та державними органами управління. Проте, система фінансового забезпечення інноваційної діяльності підприємства передбачає не лише сукупність відносин у зв'язку з пошуком, залученням та ефективним використанням фінансових ресурсів, але й організаційні форми і методи їх впливу на ефективність інновацій.

Основними принципами системи фінансування мають стати:

- чітка цільова орієнтація;
- обґрунтованість інструментів та методів, які будуть використані;
- залучення усіх можливих джерел фінансування;
- використання максимальної кількості технічних, технологічних, організаційних та інших видів інновацій;
- постійне пристосування до змінних умов навколишнього середовища.

У роботах [4; 5] обґрунтовано, що реформування системи господарювання та організаційних форм підприємництва визначили появу широкого кола джерел фінансування, вивчення яких дало змогу їх згрупувати.

На рисунку 1 подано схему основних джерел залучення фінансових ресурсів на інноваційний розвиток вітчизняних підприємств, в основу якої покладено підхід В.М. Хобти [6]. Основні джерела фінансування інноваційного розвитку поділено на три групи: бюджетні кошти, іноземні інвестиції та кошти підприємства, які, в свою чергу, поділяються на внутрішні та зовнішні. Перші представляють власні кошти підприємства, другі – позикові. Виділяють також умовно власні кошти, тобто підприємство має їх у своєму розпорядженні та в той же час вони є зовнішніми (асигнування на безоплатній основі, субординовані займи, кошти приватних осіб, інвестиційний селінг).

Кожне підприємство само має обирати які саме з них використовувати і в якому відсотковому співвідношенні при інвестуванні різних варіантів інноваційного розвитку.

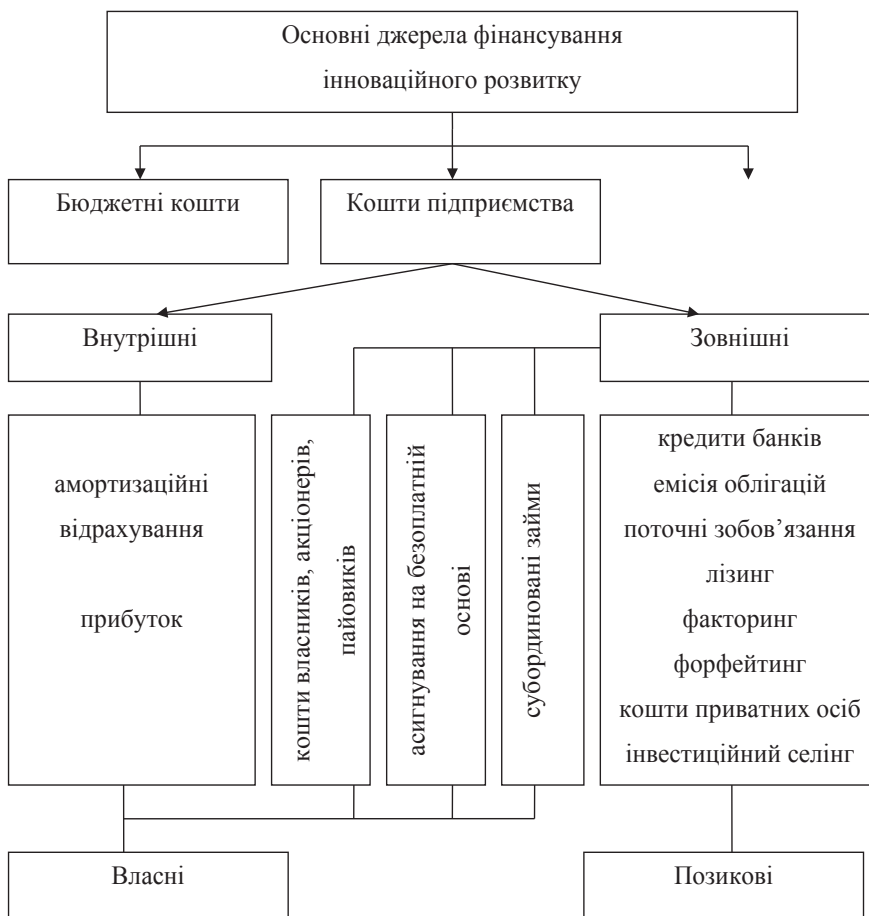

Рис. 1. Джерела фінансування інноваційного розвитку підприємств

Обираючи ті чи інші джерела фінансування, необхідно враховувати їх особливості.

Так, власні фінансові ресурси підприємства (прибуток, який залишається в розпорядженні підприємства після сплати податків та інших обов'язкових платежів та амортизація) найчастіше використовуються для фінансування невеликих за обсягами робіт інноваційних проєктів чи програм (наприклад, модернізація деяких видів устаткування) і мають певні переваги, зокрема:

- підвищують стабільність, надійність, ліквідність та кредитоспроможність підприємства;
- виключають витрати на фінансування розвитку;
- дозволяють швидко залучати кошти;
- мають високу віддачу за критерієм норми прибутковості інвестиційного капіталу.

Разом з тим вони передбачають обмежений обсяг залучення та не дозволяють достатньо повно проводити зовнішній контроль за ефективністю їх використання.

Позикові кошти, навпаки, мають високі можливості залучення і зовнішній контроль за ефективністю їх використання.

Основною перевагою позикового капіталу є порівняно низька його вартість по відношенню до вартості акціонерного капіталу, оскільки:

- більш низькі витрати по його технічному забезпеченню та ті, що пов'язані із залученням;
- значно нижча доподаткова ставка відсотків за позиковим капіталом, що пов'язано з більш низьким ризиком, оскільки у випадку банкрутства спочатку задовольняються вимоги кредиторів;
- підприємство економить на податкових платежах (ефект «податкового щита»), оскільки плата за позиковий капітал зменшує оподатковувану базу.
- позиковий капітал не дає право його власникам на управління.

Проте позиковий капітал має і кілька негативних моментів, а саме:

- передбачає складність у залученні та оформленні;
- потребує надання гарантій;
- отримує підвищений ризик банкрутства у зв'язку з несвоєчасним погашенням боргу;
- необхідність концентрації грошових коштів до моменту погашення позики. Так як термін повернення позикового капіталу є чітко визначеним кредитною угодою, то керівництво повинно обов'язково розробляти схеми погашення отриманих сум (утворення накопичувального фонду або залучення нової позики);
- суттєва частка позикового капіталу дає можливість кредиторам контролювати певні рішення підприємства, що приймаються. У практиці навіть існують випадки коли у договорі банківської позики присутні вимоги обов'язкової частки рефінансування чистого прибутку або утворення фонду погашення, що може не відповідати інтересам підприємства [7].

На нашу думку, для вирішення проблеми пошуку фінансових ресурсів для інноваційного розвитку доцільно використовувати досвід розвинених країн світу.

Досвід розвинених країн світу свідчить про існування низки ефективних форм підтримки інноваційної сфери [8, с. 37-38]: гарантування державою позик, пільгове кредитування інноваційного підприємництва, податкові пільги щодо стимулювання науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, податкове списання (зменшення оподаткованого доходу), податковий кредит (зменшення суми податкового зобов'язання), банківське кредитування, вкладання коштів у розвиток інноваційної інфраструктури, активне використання програмно-цілевих методів у разі розподілу бюджетних коштів, зворотне та незворотне фінансування малих інноваційних фірм на конкурсних засадах, венчурний (ризиковий) капітал тощо. Кожна країна самостійно обирає співвідношення між зазначеними формами, як правило, ураховуючи такі принципи [8, с. 38]: 1) фіскальні преференції повинні мати прозорі критерії та процедуру отримання, стимулювати всі підприємства інвестувати у власний інноваційний потенціал; 2) використання адресної допомоги (державне замовлення, кредити, гранти, прямі інвестиції, фінансові гарантії) для підприємств, чиї проєкти мають виняткове значення для економіки чи безпеки країни; 3) урахування вимог до фіскальних стимулів: простота доступу, низький рівень витрат на адміністрування з боку держави та підприємств, гарантованість отримання стимулів у разі виконання висунутих вимог, стабільність правил; обґрунтованість та юридична захищеність методів акумуляції коштів тощо.

Однак заходи, що застосовуються в різних країнах, мають бути пристосовані до економіко-правових умов нашої країни.

Висновки. Для подолання кризових явищ у економіці нашої країни, її стабілізації та стійкого підйому потрібен перехід на інноваційний шлях розвитку. Однак на промислових підприємствах через відсутність достатнього обсягу коштів проглядається тенденція до зниження інноваційної активності, що вимагає створення дієвої системи державного стимулювання.

Для фінансування інноваційної діяльності підприємств виділяють бюджетні кошти, іноземні інвестиції та кошти підприємства, які, в свою чергу, поділяються на внутрішні (власні кошти підприємств) та зовнішні (позикові кошти).

Фінансове забезпечення інновацій вимагає постійного аналізу усіх потенційно можливих джерел фінансових ресурсів, пошуку оптимального варіанту фінансування, забезпечення цільового й ефективного використання коштів та запровадження державою заходів, спрямованих на стимулювання інноваційної активності, а саме використання досвіду розвинутих країн світу.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бубенко П.Т. Регіональні аспекти активізації інноваційної діяльності / П.Т. Бубенко // Регіональна економіка. – 2002. – № 3. – С. 266-271.
2. Москаль О.І. Фінансове забезпечення розвитку агропромислового виробництва регіону (на матеріалах Чернівецької області) : автореф. дис. ... на здобуття наук. ступ. канд. екон. наук : спец.: 08.04.01 / О.І. Москаль. – К., 2001. – 16 с.
3. Сокирська І.Г. Діагностика фінансового забезпечення діяльності підприємства / І.Г. Сокирська // Фінанси України. – 2003. – № 1. – С. 89-93.
4. Возняк Г.В. Інноваційна діяльність промислових підприємств та способи її фінансування в Україні : монографія / Г.В. Возняк, А.Я. Кузнецова. – К. : УБС НБУ, 2007. – 183 с.
5. Рошило В.І. Джерела фінансування інноваційного розвитку підприємства : монографія / В.І. Рошило. – Чернівці : Книги-XXI, 2006. – 272 с.
6. Хобта В.М. Активізація і підвищення ефективності інвестиційних процесів на підприємстві : монографія / В.М. Хобта, А.В. Мешков, О.Ю. Попова ; Ін-т економіки пром-ті, ДНТУ. – Донецьк, 2005. – 343 с.
7. Азарова А.О. Джерела формування та способи залучення позикового капіталу // Економічний простір. – 2008. – № 15 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ekpr/2008_15/azarova.pdf.
8. Система фінансування інноваційної діяльності [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.gi.edu.ua/content/_f04_k01/material/e_o_i_d/L8.pdf.